

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Назва освітнього компоненту <i>обов'язковий/вибірковий</i>	Сучасні тенденції розвитку мовознавства обов'язковий
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр Освітньо-професійна програма: <ul style="list-style-type: none"> - Середня освіта. Українська мова і література; - Середня освіта. Українська мова і література. Англійська мова і література - Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька), перша – англійська - Середня освіта. Мова і література (німецька, англійська), перша – німецька - Філологія. Українська мова і література - Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2020-2021/ I семестр / 1 курс

Викладач	Коваль Оксана Володимирівна
Профайл викладача	http://filolog.mdpu.org.ua/sklad-dekanatu-filologichnogo-fakul/kafedra-ukrayinskoyi-movi/sklad-kafedri-ukrayinskoyi-movi/koval-oksana-volodymyrivna/
Контактний тел.	067-645-93-74
Е-mail:	koval_oksana19@ukr.net
Сторінка освітнього компоненту на сайті центру освітніх дистанційних технологій МДПУ ім. Б. Хмельницького	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=1247
Консультації	<p><i>Очні консультації:</i> щосереди, згідно графіку роботи кафедри української мови.</p> <p><i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б. Хмельницького.</p>

1. АНОТАЦІЯ

Курс “ Сучасні тенденції розвитку мовознавства” передусе іншим лінгвістичним дисциплінам у системі фахової підготовки філологів. Цей курс містить найважливіші відомості про мову з огляду на сучасний стан мовознавчої науки: висвітлюються питання про природу і сутність мови, її походження, закономірності розвитку й функціонування на різних історичних етапах, походження й розвиток письма, генеалогічну і типологічну класифікації мов, структурні рівні та одиниці мови.

“Сучасні тенденції розвитку мовознавства” — профілюючий курс, який формує філолога-спеціаліста. Без усвідомлення сутності цієї лінгвістичної дисципліни та опанування відповідної системи понять і термінів, без поглиблення лінгвістичного світогляду стала б неможливою ефективна діяльність фахівця.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета вивчення курсу “Сучасні тенденції розвитку мовознавства” – підготовка студентів до свідомого засвоєння як державної, так й іноземних мов.

Провідне **завдання** курсу – ознайомити студентів з основами теорії мови, розвинути вміння осмислено підходити до мовних явищ, а також пояснити базові лінгвістичні поняття, необхідні для вивчення будь-якої лінгвістичної дисципліни.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 6 Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

ФК 1 Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ;

ФК 2 Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні;

ФК 4 Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мов, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію;

ФК 7 Здатність до аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів;

ФК 8 Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань;

ФК 9 Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною та іноземними мовами;

ФК 11 Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.

1. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 7 Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів;

ПРН 8 Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мов і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності;

ПРН 14 Використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя;

ПРН 16 Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміти застосовувати їх у професійній діяльності.

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
-------------	--------	-------------------	-------------------

Кількість годин	16	28	46
-----------------	----	----	----

6. ПОЛІТИКА

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати періодичні контрольні завдання

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

7.1 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МОВОЗНАВСТВО ЯК НАУКА. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ МОВИ.						
1	<i>Сучасні тенденції розвитку мовознавства як наукова дисципліна. Галузі мовознавства</i>	Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
2	<i>Мова, її проблеми і функції</i>	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

						контроль)
3	<i>Походження та історичний розвиток мови</i>	Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
4	<i>Класифікація мов світу</i>	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
5	<i>Письмо</i>	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
6	<i>Система мови. Розділи мовознавства</i>	Самостійна робота (4 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
Змістовий модуль 2. Фонетика. Фонологія						
7	<i>Звуки мови, їх класифікація</i>	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (другий

						періодичний контроль)
8	Фонетичне членування мови	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
9	Фонетичні процеси	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
10	Лінгвістичний (функціональний) аспект у характеристиці звуків мови	Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (2 год.)	1-34			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7. 2 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Тема 1. Мовознавство як наука. Галузі мовознавства	Предмет і проблематика мовознавства. Зміст та основні завдання курсу “Вступ до мовознавства”. Коротка історія мовознавства. Місце мовознавства в системі наук. Мовознавство й соціальні науки. Мовознавство й природничі науки. Мовознавство та філософія. Методи дослідження мови: описові (експериментальний,

	дистрибутивний, статистичний); реконструктивні (порівняльно-історичний та метод внутрішньої реконструкції).
Тема 2. Мова, її проблеми і функції	<p>Функції мови. Комунікативна функція. Когнітивна та акумулятивна функції. Стильові й мовні функції. Мова як суспільне явище. Мова й суспільство. Мова та мислення. Діалектична єдність мови й мислення. Поняття про соціолінгвістику та психолінгвістику. Мова й мовлення. Парадигматичні та синтагматичні зв'язки елементів мовлення. Національна специфіка мови та загальнолюдський характер пізнавальної діяльності. Знаковий характер мови. Мова та інші засоби спілкування, їх обмеженість порівняно зі звуковим мовленням. Семіотика як наука про різні системи знаків. Допоміжні мови – ручна абетка (дактилологія) та рельєфно-крапкова азбука. Спеціалізовані системи сигналізації: азбука морзе, дорожні та топографічні знаки, морська сигналізація прапорцями, ракетами. Наукова символіка (математична, хімічна, логічна). Синхронія та діахронія.</p>
Тема 3. Походження та історичний розвиток мови.	<p>Мова як історична категорія. Об'єктивний характер законів розвитку мови. Зв'язок розвитку мови з історією суспільства. Фактори мовного розвитку. Зовнішні та внутрішні суперечності як джерело розвитку мови; часткове подолання суперечностей між суспільством і мовною системою у процесі історичного розвитку. Походження мови як такої й походження різних мов. Звуконаслідувальні теорії. Соціальні теорії. Трудова діяльність у суспільстві як основна причина виникнення мови й мислення. Біологічні передумови мовної діяльності. Удосконалювання мозку, органів мовлення та органів чуттів. Роль жестів і міміки у виникненні свідомості й</p>

	мови. Перехід від нечленованої мови до членованої.
Тема 4. Класифікація мов світу	<p>Поняття типологічної класифікації мов. Лінгвістична карта світу. Морфологічні типи мов і споріднені мови. Спорідненість мов як конкретно-історичне поняття. Генеалогічна класифікація мов. Індоевропейська сім'я мов, її основні групи. Слов'янські мови, їх виникнення та сучасне поширення. Специфіка розвитку окремих споріднених мов. Поняття порівняльно-історичного методу, його обмеженість і недоліки. Значення порівняльно-історичних досліджень для вивчення історії споріднених мов. Поняття про граматичний тип мови. Утворення форм слова й словосполучення як основні ознаки граматичного типу мови; другорядні ознаки типу мови. Морфологічні класифікації мов: ізолюючі (кореневі) мови та фіксуючі; аглютинативні й флективні мови; елективні мови синтетичного й аналітичного рядів; полісинтетичні мови. Ареальна (географічна) класифікація. Соціальна (функціональна) класифікація.</p>
Тема 5. Письмо	<p>Передумови виникнення та основні етапи історії письма. Значення письма в історії суспільства. Графічне письмо. Давня піктографія, її умовність і традиційність. Піктограми сучасності. Виникнення ідеографії (логографічне письмо, ієрогліфи); давньоєгипетське й китайське письмо; застосування ідеограм у науковій символіці. Три шляхи спрощення письма: лексичний, граматичний і фонографічний. Фонографічне письмо, три етапи розвитку: складове, консонантне й буквено-звукове письмо. Алфавіти. Грецький алфавіт. Латинський алфавіт. Кирилиця й алфавіти на кириличній основі. Графіка й орфографія. Принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, історико-традиційний та диференційний.</p>

	Транслітерація. Транскрипція як спеціальний вид письма; різноманітні системи транскрипцій; міжнародний фонетичний алфавіт (МФА).
Тема 6. Звуки мови, їх класифікація. Фонетичне членування мови	<p>Акустичний, артикуляційний аспекти у вивченні звуків мови. Фізичний аспект у вивченні звуків мови. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків мови. Акустичні властивості звуків мови. Основні характеристики звуків: висота, сила (гучність), довгота, тембр. Тон як результат стійкої частоти звуків і шум як результат неритмічної частоти звуків. Тембр як основне поняття акустики мови. Співвідношення основного тону й обертонів.</p> <p>Артикуляційна характеристика звуків мови. Роль центральної нервової системи у створенні й сприйнятті звуків. Будова мовного апарату. Функції активних і пасивних органів мовлення. Артикуляція як сукупність і послідовність різноманітних органів мовлення (три фази артикуляції). Артикуляційна база мовлення як результат історичної еволюції мовного апарату.</p> <p>Принципи класифікації звуків мови. Класифікація голосних звуків за рядом і піднесенням, участю губ і носової порожнини. Голосні звуки (лабіалізовані заднього ряду та іноді переднього чи середнього рядів); нелабіалізовані голосні переднього ряду (лабіопалатальні) та заднього ряду (лабіовелярні).</p>
Тема 7. Фонетичні процеси	<p>Позиційні зміни звуків: редукція голосних, оглушення дзвінких у кінці слова, протеза. Комбінаторні зміни звуків: акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза. Поняття про орфоепію. Фонетична й фонематична транскрипція. Чинні та історичні звукові зміни. Явища конвергенції та дивергенції. Фонетичні</p>

	закони, їх часова обмеженість і територія поширення. Фонетичні й історичні чергування.
Тема 8. Лінгвістичний (функціональний) аспект у характеристики звуків мови	Поняття про фонему як мінімальну одиницю мови. Фонема, її варіанти й варіації. Відмінність між фонемою та звуком. Позиції фонем. Перцептивна й сигніфікативна функції фонем. Диференціальні та інтегральні ознаки фонем. Процес нейтралізації фонем. Фонема й морфемна структура слова; приватні, градуальні та еквіполентні позиції.

7.3 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Семінарське заняття 1 Мовознавство як наукова дисципліна. Основні проблеми дослідження мови 1. Предмет та основні розділи мовознавства. 2. Місце мовознавства в системі наук. 3. Методи дослідження мовознавства. 4. Функції мови. 5. Мова і мислення. 6. Мова і мовлення 7. Невербальні засоби спілкування. 8. Стилiстична диференціяція мов. Територіальні і соціальні діалекти.	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи
Семінарське заняття 2 Класифікації мов світу	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні

1. Різноманітність мов світу. 2. Генеалогічна класифікація. 3. Типологічна класифікація. 4. Ареальна (географічна) класифікація. 5. Соціальна (функціональна) класифікація.	вправи
<p style="text-align: center;">Семінарське заняття 3 Письмо</p> 1. Значення письма. 2. Типи начертального письма. 3. Предметне письмо. 4. Графіка й алфавіт. 5. Орфографія, її принципи.	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи
<p style="text-align: center;">Семінарське заняття 4 Фонетика – наука про звуки</p> 1. Фонетика як розділ мовознавства. Розділи фонетики. 2. Три аспекти вивчення звуків. 3. Класифікація звуків мови. 4. Фонетичне членування мовленнєвого потоку.	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи
<p style="text-align: center;">Семінарське заняття 5 Лінгвістичний аспект у вивченні звуків</p> 1. Позиційні зміни звуків. 2. Комбінаторні зміни звуків. 3. Поняття фонем. 4. Фонема та її алофони. 5. Диференційні та інтегральні ознаки фонем.	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи
<p style="text-align: center;">Семінарське заняття 6 Лексико-семантичні категорії</p>	Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи

<ol style="list-style-type: none"> 1. Лексико-семантичне поле. 2. Синонімія. Класифікація синонімів. Евфемізми, табу. 3. Антонімія. Класифікація антонімів. 4. Омонімія. Шляхи її виникнення. Типи омонімів. 5. Хронологічний розподіл словникового складу мови: неологізми, історизми, архаїзми. 6. Класифікація лексики за походженням. Споконвічні та запозичені слова. Причини та шляхи їх запозичення. Ставлення до лексичних запозичень. Поняття пуризму. 7. Соціально-територіальна диференціація лексики: діалектизми, професіоналізми, жаргонізми, арготизми, терміни. 8. Диференціація лексики за функціональними стилями. 	
<p style="text-align: center;">Семінарське заняття 7 Загальна характеристика граматики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Граматика, її предмет та розділи. 2. Граматичне значення слова. Типи граматичних значень слова та засоби їх вираження. 3. Поняття граматичної форми, парадигми та граматичної категорії. 4. Форми словозмінення та словотворення. 	<p style="text-align: center;">Опитування, доповідь, тестові завдання, практичні вправи</p>

7.4 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
<i>Мовознавство як наука. Галузі мовознавства</i>	<p>Мовознавство – наука про природну людську мову загалом і мови світу як її представників. Розрізняють конкретне і загальне мовознавство. Прикладне мовознавство вивчає застосування мовознавчої теорії на практиці. У межах загального мовознавства виділяють зіставне мовознавство. Мовознавство пов'язане як із суспільними, так і з природничими науками. Ці зв'язки є обопільними: результати мовознавчих досліджень використовуються іншими науками і навпаки.</p> <p>Дослідні методи застосовуються до вивчення двох “зрізів” мови: синхронії і діахронії. Основними методами дослідження мови є описовий, порівняльно-історичний, зіставний і структурний. Крім того, у лінгвістиці застосовують соціолінгвістичний, психолінгвістичний, математичний та інші методи.</p>
<i>Напрями мовознавства</i>	<p>У мовознавчій науці відомо три погляди на природу мови: біологічний, психічний, суспільне. Більшість науковців інтерпретують мову як соціальне явище. Мова є однією зі знакових систем. Мовні знаки є умовними, довільними. Мова є універсальною, всеосяжною знаковою системою. Про те, що мова є явищем суспільним, засвідчують її функції. Основними функціями мови є комунікативна і мисле творча, усі інші – похідні від головних (фактична, репрезентативна, емотивна, експресивна, волюнтативна, естетична, метамовна, когнітивна, референтна, прагматична. Мова є системою. Кожна система має свою структуру. Мова має чотирирівневу будову і складається з чотирьох ярусів: фонологічний, морфологічний, лексико-семантичний, синтаксичний. Кожен рівень має свою одиницю: фонема, морфема, лексема, речення.</p>
<i>Природа, сутність та функції мови</i>	<p>Проблема походження мови є дуже складною. Припущення про походження мови роблять умоглядно шляхом міркувань, бо первісна мова немає пам'яток письма. У XVII-XIX ст. з'явилося кілька гіпотез походження мови – звуконаслідувальна, звуко символічна, вигукова, соціального договору, трудових вигуків, жестів, гіпотеза походження мови Ф. Енгельса, теорія моногенезу, полігенезу.</p>
<i>Сутність розвитку мови</i>	<p>Розвиток мови загалом супроводжується постійними змінами. Усі зміни у мові зумовлені зовнішніми (економічний та суспільно-політичний розвиток, вплив різних історичних подій, прогрес у науці і техніці, розвиток культури) та внутрішніми причинами (вони виявляються у вигляді антиномій, тобто протиріч,</p>

	що органічно притаманні мові й тому не можуть бути розв'язані остаточно).
Класифікація мов	<p>Мови світу класифіковано за спорідненістю на основі діяхронічного їх дослідження та за аломорфізмом й ізоморфізмом структури мовних одиниць на основі синхронічного дослідження мов. Мови класифікують за генеалогічними зв'язками, типом організації і суспільним статусом, поширеністю. За цими принципами виділяють генеалогічну, типологічну, ареальну, соціолінгвістичну класифікації. Основою генеалогічної класифікації є спорідненість мов світу. За спільним структурними ознаками мови об'єднуються у типи, що взято за основу типологічної класифікації, у межах якої виділяють морфологічну, фонологічну та синтаксичну типологію. Ареальна класифікація пов'язана з вивченням розташування мов на карті світу. Соціолінгвістична класифікація мов передбачає поділ їх за використанням у межах держави і світу.</p>
Графіка і орфографія	<p>Графіка – укрпність усіх засобів письма, які використовуються для передавання звукової мови; розділ мовознавства, що вивчає форми літер і співвідношення їх із звуками мови.</p> <p>Орфографія – система правил відтворення звукового мовлення на письмі. Орфографія ґрунтується на певних принципах, які обумовлюють розроблення правил написання. Основними принципами орфографії є фонетичний, морфологічний, історичний і диференційний.</p>
Письмо	<p>Письмо – штучно створена система знаків, за допомогою якої фіксується і передається мовленнєва інформація. Письмо не зразу стало зручним і надійним засобом фіксування і передавання інформації. Воно удосконалювалося протягом тисячоліть у творчих пошуках і писемній практиці багатьох поколінь. Виникненню письма передувє тривалий підготовчий період. До нього відносяться протописьмо – оптичні мнемонічні системи, предметне письмо кіпу, вам пум, ароко, камінцеве.</p> <p>Етапами власне графічного письма стали піктографія, ідеографія та фонографія (силабічне, консонантне, літерно-звукове).</p>
Система мови. Розділи мовознавства	<p>Мова складається з одиниць різного функціонального призначення і значення. Це властиві певній мові звуки, слова, значущі частини слова (префікс, суфікс, корінь, інфікс, флексія, речення). Відповідно до членування мовного потоку на звуки, слова, їх значущі елементи і речення виділяють функціональні мовні рівні. Розрізняють кілька рівнів, які поділяються на нижчий (мовні одиниці позбавленні</p>

	<p>плану значення) і вищі (обіймають такі мовні елементи, у яких є план вираження і план змісту).</p> <p>Всередині кожного рівня його одиниці пов'язані системою. Це означає, що між ними існують певні відношення, які поділяють на два типи – парадигматичні і синтагматичні.</p> <p>Відповідно до мовних рівнів у мовознавстві виділяють такі розділи: фонетику, лексикологію, граматику.</p>
<i>Фізичний та фізіологічний аспекти в характеристиці звуків мови</i>	<p>Фонетика – розділ мовознавства, що вивчає звуки мовлення і членування мовленнєвого потоку.</p> <p>Фонетика розглядає фізичні властивості звуків, способи їх творення, функціонування, процеси змін, зв'язки між звуковою і писемною формами мови. У фонетиці аналізуються і такі одиниці звукової мови, як склад слова і наголос. Дослідження всього цього становить предмет фонетики.</p> <p>Звук мови як коливання хвиль у повітряному просторі утворюється (вимовляється) завдяки дії відповідних органів людини, чується мовцем та його співрозмовниками і сприймається у звуковому комплексі, за яким закріплено певний зміст. Така природа і функціонування звука мови зумовили різноаспектний підхід до його вивчення. Звук розглядається як явище: (1) фізичне (акустичне), (2) анатомо-фізіологічне, (3) лінгвістичне. Тільки врахування ознак такої потрійної характеристики звуків допомагає скласти певне уявлення про звуки мови, своєрідність їх матеріальної сутності, утворення і функції у мові.</p>
<i>Фонетичне членування мовленнєвого потоку</i>	<p>Мовленнєвий потік членується на сегментні і суперсегментні фонетичні одиниці. До сегментних одиниць, які у мовленнєвому ланцюжку утворюють окрему ланку, належать звуки, склади, дифтонги, такти, фрази. Суперсегментними одиницями, що у потоці мовлення накладаються на існуючі сегментні, є наголос, інтонація, паузи.</p> <p>Фраза – відрізок мовлення, що становить собою інтонаційно-змістову єдність, виділену з двох боків паузою. Фраза розпадається на такти – частину фрази, об'єднану одними наголосом. Такти членуються на склади. Склад у свою чергу складається зі звуків – мінімальних фонетичних одиниць.</p> <p>Склад – об'єднувана вимовою фонетична одиниця, що складається з голосного і прилеглих до нього приголосних або лише голосного звука. Існує три теорії складу: еспіраторна, мускульної напруги, сонорна.</p> <p>Наголос – виділення в мовленні певної одиниці в ряду однорідних одиниць за</p>

	<p>допомогою фонетичних засобів. Розрізняють словесний (динамічний, музикальний, кількісний), фразовий, логічний та емпатичний наголос. Членування мовлення на фонетичні відрізки пов'язане з інтонацією, яка складається з мелодики, інтенсивності, пауз, темпу і тембру мовлення.</p>
<i>Фонетичні процеси</i>	<p>Оскільки звуки мовлення вимовляються не ізольовано, а в звуковому потоці, то вони можуть зазнавати певних змін. Зміни, спричинені впливом загальних умов вимови, називають позиційними (редукція голосних: кількісна, якісна, оглушення прикінцевих дзвінких приголосних, протеза). Зміни, зумовлені впливом одного звука на інший, – комбінаторні. До комбінаторних змін звуків належать акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза.</p> <p>Крім комбінаторних та позиційних, існують такі фонетичні процеси, які не залежать ні від оточення звука, ні від його позиції. Такі зміни називають спонтанними. Наслідком спонтанної зміни завжди є повне зникнення в мові певного звука.</p>
<i>Лінгвістичний (фонологічний) аспект у вивченні звуків</i>	<p>Третім аспектом у вивченні звука є лінгвістичний, який розглядає функції звуків у мові. Для того, щоб вивчити функції звуків, їх необхідно зіставити і протиставити в конкретних словах. Протиставлення в мовознавстві називають опозицією. Функцію розрізнення виконує фонема – мінімальна звукова одиниця мови, яка служить для розпізнавання і розрізнення значеннєвих одиниць – морфем і слів.</p> <p>Фонемі властиві диференційні (розрізнявальні) та недиференційні (інтегральні) ознаки. У мовленнєвому потоці фонемі перебувають в різних позиціях. Ці позиції бувають сильними та слабкими. У мові виступають не фонемі, а їх представники, які називають варіантами фонем, або алофонами – звукові різновиди фонемі, які реалізуються і її варіаціях і варіантах.</p> <p>Усі фонемі певної мови утворюють її фонологічну систему. Кожна мова має свою специфічну фонологічну систему. Її своєрідність обумовлена характером, Ж якістю і кількістю фонем.</p>
<i>Слово і його значення</i>	<p>Лексикологія – розділ науки про мову, який вивчає лексику (словниковий склад мови). Розрізняють загальну, конкретну, історичну, зіставну й прикладну лексикологію. До лексикології в широкому розумінні цього терміна належать такі науки: власне лексикологія, семасіологія, ономасіологія, етимологія, фразеологія, ономастика, лексикографія.</p> <p>Слово є найважливішою одиницею мови. Всі інші її компоненти існують або в слові і для нього (фонемі і морфемі), або завдяки слову (речення і текст). Основними</p>

	<p>ознаками слова є самостійність, формальна цілісність, ідіоматичність.</p> <p>Лексема – слово-тип, абстрактна одиниця мови, інваріант, у якому абстрагуються від його форми. Лексичне значення – історично закріплена в свідомості людей співвіднесеність слова з певним явищем дійсності. Слово має лексичне, конотативне і контекстуальне значення.</p> <p>Слова у мові можуть мати одне значення (моносемічні) і декілька значень (полісемічні).</p>
Граматичне значення. Граматичні категорії	<p>Граматична організація мови представлена одиницями морфологічного і синтаксичного рівнів. Кожна така одиниця має сукупність граматичних значень, об'єднаних у граматичні категорії, які набувають матеріального вираження за допомогою певних граматичних способів. Граматичні значення і граматичні способи реалізуються у граматичних формах. Граматичне значення – абстрактне значення, яке характерне групам слів і має регулярне формальне вираження. Виокремлюють два різновиди граматичного значення – реляційне, або словозмінне, та дериваційне, або словокласифікуюче.</p> <p>Усі ознаки, властивості об'єктивної дійсності узагальнені в граматичних значеннях, утворюють граматичні категорії – сукупність однотипних граматичних значень, об'єднаних певним змістом.</p>

8. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Методи, які будуть використані для оцінювання результатів навчання:

- усний;
- письмовий (перша та друга контрольні точки);
- тестовий контроль;
- практична перевірка під час практичних занять;
- контроль виконання завдань самостійної роботи (реферати, есе, презентації, творчі проекти тощо)

- підсумковий (семестровий) – диференційований залік.

Підсумкове завдання включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання з усіх тем, які входять до програми освітнього компоненту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час семінарських занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (есе, презентації, творчі проекти), екзамену. За результатами суми оцінок за поточний контроль та екзаменаційної оцінки виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	<p>Курс вивчається протягом одного семестру. Заплановано два періодичні контролі. Результати кожного з них є сумою поточного контролю та періодичної контрольної роботи. Максимальна кількість балів за один періодичний контроль становить 50 балів. Максимальна кількість балів за поточний контроль (усі види діяльності на практичних (семінарських) заняттях оцінюються на «5», «4», «3», «2», які заносяться в академічний журнал) становить 40% від максимальної кількості балів за періодичний контроль, тобто 20 балів. Вони обчислюються як середньозважений показник за діяльність здобувача вищої освіти на практичних (семінарських) заняттях. 60% від максимальної кількості балів за періодичний контроль, тобто 30 балів, здобувач вищої освіти має змогу отримати за періодичну контрольну роботу. Самостійно підготовлені теми або розв'язані окремі пізнавальні завдання, що винесені для самостійного опрацювання здобувачами вищої освіти, оцінюються як частина періодичної контрольної роботи. Здобувач вищої освіти має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки. Вивчення курсу завершується недиференційованим заліком. Достатньою підставою для його автоматичного зарахування можна</p>
--	--

	вважати наявність 60 і більше балів у підсумку семестрового оцінювання. Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач вищої освіти під час вивчення дисципліни, – 100.
Практичні (семінарські) заняття	<p>5 балів: здобувач дав вичерпну відповідь на поставлене питання і виявив глибоке теоретичні знання, спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність до всебічного аналізу мовознавчих явищ у їх цілісності й специфічності. Здобувач обізнаний з основними положеннями, теоретичними поняттями мовознавчої науки, вільно оперує її термінологією.</p> <p>4 бали: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з курсу, розуміння основних положень, теоретичних понять, термінів мовознавчої науки.</p> <p>3 бали: здобувач допустив суттєві помилки у викладі матеріалу, порушив логіку відповіді, відтворив матеріал на елементарному рівні, подаючи окремі факти без їх подальшого аналізу.</p> <p>2 бали: здобувач не орієнтується в матеріалі за темою заняття.</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	Здобувач вищої освіти зобов'язаний відпрацювати пропущені практичні (семінарські) заняття, а також періодичні контрольні роботи. Невиконання навчального плану є підставою для недопущення здобувача до підсумкового контролю.

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів – 30.

Десять тестових завдань по 1 балу – 10 балів.

Два розгорнуті питання по 10 балів.

Розгорнуті відповіді на 2 завдання оцінюються за 10-бальною шкалою.

10-9 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу..

8-7 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу.

6-5 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на контенті питання.

4-3 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні.

1-2 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів: відповідь відсутня

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Алпатов В.М. История лингвистических учений. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 368с.
2. Аракин В.Д. Типология языков и проблема методического прогнозирования. – М.: Высшая школа, 1989. – 374 с.
3. Белая А.С. Введение в языкознание. – Нежин: НГПУ, 2000. – 33 с.
4. Білецький А.О. Про мову, мовознавство. – К.: АртЕк, 1996. – 89 с.
5. Вендина Т.И. Введение в языкознание. – М.: Высшая школа, 2001. – 264 с.
6. Герета Н.М., Торчинський М.М. Вступ до мовознавства. – К.: Товариство “Знання”, 2000. – 315 с.
7. Глазкова О.В., Колесник Д.М. Вступ до мовознавства. – Черкаси: ЧІТІ, 1999. – 212 с.
8. Головин Б.Н. Введение в языкознание. – М.: Высшая школа, 1983. – 451 с.
9. Горох Г.В. Вступ до мовознавства. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2002. – 198 с.
10. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство. – К.: Центр навчальної дисципліни, 2006. – 283 с.
11. Дубічинський В.В. Вступ до мовознавства. – Харків: НТУ “ХП”, 2002. – 241 с.
12. Дубровина К.Н., Игнатъева М. М. Основы лингвистики. – М.: Изд-во РУДН, 1994. – 199 с.
13. Зеленько А.С. З історії лінгвістичних вчень. – Луганськ: Альма-матер, 2002. – 226 с.
14. Иванова К.А., Преображенская О. А. Введение в языкознание Конспект лекций. С-Пб.: ГЭТУ, 1997. – 319 с.
15. Камчатнов А.М., Николина М. А. Введение в языкознание. – М.: Наука, 1999. – 211 с.
16. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К.: Либідь, 2006. – 437 с.

17. Кодухов В.И. Введение в языкознание. – М.: Просвещение, 1987. – 335 с.
18. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 368 с.
19. Кочергина В.А. Введение в языковедение. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 205 с.
20. Лаврентьев А.М. Введение в языкознание. – Новосибирск: НГПУ, 2001. – 284 с.
21. Луценко Н.А. Введение в лингвистику слова. – Горловка: ГГПИИЯ, 2003. – 186 с.
22. Мазуркевич Л.В. Вступ до мовознавства. – К.: Вид-во НАУ, 2002. – 207 с.
23. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
24. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. – М.: Высшая школа, 1987. – 321 с.
25. Норман Б.Ю. Основы языкознания. – Минск: Бел. Фонд Сороса, 1996. – 346 с.
26. Потебня А.А. Мысль и язык. – К.: Синто, 1993. – 192 с.
27. Реформатский А.А. Введение в языковедение. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
28. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наукова думка, 1988. – 234 с.
29. Семчинський С.В. Вступ до порівняльно-історичного мовознавства. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2002. – 352 с.
30. Соколовская Ж.П. Проблемы системного описания лексической семантики. – К.: Наукова думка, 1990. – 184 с.
31. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики: Пер. з франц. – К.: Основи, 1998. – 324 с.
32. Харченко С.В. Вступ до мовознавства. – К.: Вид-во НАУ, 2004. – 346 с.
33. Широков О.С. Языковедение. Введение в науку о языках. – М.: Добросвет, 2003. – 736 с.
34. Ющук І.П. Вступ до мовознавства. – К.: Рута, 2000. – 128 с.

Допоміжна

1. Баранникова Л.И. Основные сведения о языке. – М.: Просвещение, 1982. – 112 с.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Генидзе Н.Н. Основы современного языкознания. – С-Пб: Изд-во СПбГУиФ, 2003. – 248 с.
4. Донець Л.С., Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. – К.: Вища школа, 1989. – 54 с.
5. Єрмоленко С.Я, Биби́к С.П, Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
6. Жинкин Н.И. Язык – речь – творчество. – М.: Лабиринт, 1998. – 368 с.
7. Звегинцев В.А. Мысли о лингвистике. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 336 с.
8. Зиндер Л.Р. Введение в языкознание: Сборник задач. – М.: "Высшая школа", 1998. – 176 с.
9. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 257 с.

10. Лингвистический энциклопедический словарь. – 2-е изд. доп. – М.: БРЭ, 2002. – 709 с.
11. Меркулов И.П. Эволюция. Язык. Познание. – М.: Языки русской культуры, 2000. – 272 с.
12. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж: Истоки, 2003. – 320 с.
13. Потапенко О.І. Цікаве мовознавство. – Біла Церква: Міленіум, 1996. – 320 с.
14. Рудяков А.Н. Язык или почему люди говорят (опыт функционального определения естественного языка). – К.: Грамота, 2004. – 224 с.
15. Серова И.Г. Современные проблемы филологии. – Тамбов: ТГУ, 2002. – 162 с.
16. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка. Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства. – М.: Наука, 1985. – 336 с.
17. Скляренко В.Г. Праслов'янська акцентологія. – К.: Наукова думка, 1998. – 342 с.
18. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах: основные семантические процессы. – К.: Наукова думка, 1989. – 256 с.
19. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови) та ін. – К.: “Українська енциклопедія”, 2000. – 752 с.: іл.